

E

MEDAR

BRASILEIRO

MEDOS

E

BARROCO

ABRIL 2018

4º curso de P. Primária

C.E.I.P. de Ponte Sampaio

INTRODUCCIÓN

Erán outros tempos... Unha parte importante dos recursos necesarios para sacar adiante a familia obtíñanse do campo e tamén do mar. Moitas leiras que están agora a mata (cheas de maleza) estaban traballadas. Na práctica totalidade das casas criábanse animais para comer e vender (porcos, galiñas, ovelas, coellos, ...). Moitas tiñan 1 ou 2 vacas que, ademais de axudar nos duros traballos do campo, proporcionaban leite, carne e algúns ingresos cando se vendían os becerros. Necesitábase, para atender os animais durante o inverno, dispor de reserva de pasto. Con este fin se facían as medas ou palheiros e os bardiños (palheiros de cana de millo), de forma cónica, semellantes do cabanos indias que vemos nas películas de vaqueiros. Seguramente, quitando as casas, as aldeas parecían auténticos pobos dos indios.

□ cambio de vida, o progreso, o "abandono do campo" - que din os maiores - e a introdución de moderna maquinaria mudou os hábitos. Case non hai vacas nin porcos, aínda que se mantén pero en menor medida, a cría e coidado de galiñas, coellos e ovelas. xa non se ven tantas medas e bardiños. quen planta, moitas veces corta a palla na leira, para abonala e, en moitos casos, a herba seca almacénase facendo pacas cos novos tractores.

A MENDA

Con este trabajo queremos aprender e comprender o proceso de elaboración e a importancia destas singulares formas de almacenaxe:

MEBAS

EM

PALUSCROS

E

BARDECROS

A HERBA VARIEDADES

De Vigo ou "castellana"

A máis usada nesta zona, polo sua calidade e boa produción.

Seméntase a finais de agosto e principios de setembro para que ao chegar as primeiras chuvias, aínda en clima cálido, xerminase con máis facilidade.

"Sementa cedo
e collrás
palla e centeo."

"Herba de Vigo"
Lotium multiflorum

En tempos regados, sémense entre o millo ou coileitadas as patacas e cebolas. Logo régase calcíndelle coa ferramenta (sacha, aixada) - "apalmar a herba" - co obxecto de que quede fixada na terra e non a coman os paxaros ou a anastren as choivas. Se non se rega, basta con pasalle o angaro apropiado.

"De prado ou "folgada": "

De moi poucas produción en outono - inverno, e demasiado terna en primavera podendo provocar diarreas nos animais, polo que se debe deixar cortada un día ou dous a fin de que perda auga, "deixala murchar".
Sementarse en setembro-outubro.

"Senadela"

Ornithopus compressus

Ornithopus sativus

Sementada normalmente por debaixo dos emparrados de viña para ter pasto en maio-xuño cando as leiras están plantadas de patacas, legumes, millo, e o pasto é escaso.

"Trebo"

É unha herba moi nutritiva. Adóitase mesturar coa castellana, en pequena proporción.

"Trebo"

"Avea"

Avea sativa

Similar á "castellana"; pero máis dura e máis alta. Pode sementarse mesturada con esta, en proporción maior que o tubo

pacas

— 0
SEU
USO —

Como fonnax basicamente, tanto en verde como "ensilada" ou seca. A herba seca tamén servía para "facer a cama" nas cortes aos animais recién nacidos (becenas, porcos, ańos, ...) ou para facer o niño ás galiñas cando se "deitaban" para a incubación. De igual forma que a palla de centeo ou trigo, tamén se usaba para entender nos faiados ou alpendres e, sobre ela poñer marás, penas, rementos, ..., para lograr unha boa maduración e conservación. Na época da matanza, tamén podía ser usada para "chamuscar" o porco.

— COIDADOS —

A "castellana" sementase en agosto, faise a primeira corta en outubro nos teneos bos, de aí que esta primeira corta chamase "outono". Despois segundo os teneos, abonado, regas, ..., faise outra en decembro-xaneiro. Se se quere deixar para aprofitar a semente, non se pode cortar nunca despois de San Blas.

"Febeiro molladiño,
nin boa meda,
nin bon palliño."

para que a primeiros de maio estea lista para a recolección, "deixar para a semente". Ademais de bo abonado e abundantes regas, débese ter especial coidado en eliminar as "malas herbas" (caramagos, pampullos, leitugas, ...) para facer que a semente seca o mais pura posible. As regas hanse facer practicamente a diario, especialmente nas mañás de xiada, antes da saída do sol. Aquelas parcelas que non son de regadío, só se regan coas augas da choiva, sendo as primeiras choivas as máis apreciadas e disputadas, pois son as que anastrian polos camiños os resto de excremento dos animais que transitan durante o verán e por tanto teñen gran valor en abonos. Para o aproveitamento destas augas, por non ter propiedade, había que estar montando garda, tanto de noite como de día, e relaxar que non as levase o veciño. Teñense feito verdadeiras trafucadas por conseguir regar.

A SEGA

— "CEIFA DA HERBA"—

Se a traballa de sementar, especialmente entre a milla pois os seus zollos rascan e incluso cortan, é dura, a labor da sega era aínda peor, periblemente a peor dos terejas agrícolas.

Canda se ía segar, a herba, moitas veces, formaba remuíños, a que duplicaba a traballa, que se facía a man coa foice e máis tarde coa gadaña.

Había que deixala toda igualada para aferrar traballo na retirada da semente "a malla". Procurábase segar nas primeiras horas da día xa que ca arballa a semente non caía da palla.

Unha vez cortada, estendiase deixándoa ben igualada e canda xa estaba ben seca (normalmente dous días) había que proceder á retirada da semente "mallar a herba". Traballa dura, pois había que facela nas horas de máis calor para que a semente caese con máis facilidade.

⊕ que tiña unha vela de borca estendiáa na leira e sobre ela zaciáse a malla. ⊕ que non tiña vela debía

Herba secada

"Sempre malla que te malla sempre enchenda a curca, é que a que o dema traballa, acabará tarde ou nunca."

facer unha eira, deixando a terra limpa e pisándoa ben para lo-
ga poder beber e apraxitar toda a semente.

"Sen palla non hay gran."

Posteriormente emprégárase a plástica. Na eira poñíase unha

plástica na eira

certa boca abaxica e sobre ela íanse gal-
peando as puntas da
herba ata que saltaban
toda a semente. Tamén
se podía facer susci-
tando a herba cunha
man e coa outra man,
cun pau duro 50
centímetros, galpear
as puntas. A palla
íase xuntando

num montón e recollíase a semente en sacos para gardar na zaiado
ou alpendre, onde se estendía e se deixaba ata a próxima ana.

A palla transportábase en carros ou a lombo ata a lugar onde
se facía a palleira.

"Ou de palla
ou de pallaeira,
a casa é
encher a palleira."

FERRAMENTAS

ANGAZO

GALLA

FORQUITA

ANGAZO DE FERRO

GANCHO

GADAÑA

PALLEIRO

"Cando morreu miña sogra
enterrárona no palleiro
deixáulle unha man de fora
"pa" que tocara o pandeiro."

③ palleiro faise, normalmente, no eido preto da casa e das cortes dos animais.

④ día que se escolle para facer o palleiro ten que ser un día soleado. ⑤ en de mañá só case toda herba e esténdese ao sol co obxecto de quitarlle a humidade e tela ben seca.

⑥ Para facer o palleiro entérrase un poste "pau do palleiro" de madeira.

PAVE DE
PALLETES
DE ARDIZONA

PAIZ DE
PALMEIRA
DE PEDRA

ou pedra dens
6 metros de alto
a uns 70 centímetros
de profundidade.

Com posterioridade foron usados para o pau do palleiro, postos da luz (formigón) ou de teléfono (madeira con tratamentos de conservación).

Nalguns casos, co obxecto de darlle máis firmeza e estabilidade para resistir os temporais de vento, suxéitase con tres ou catro paos, cravados contra o chan.

seu redor con triese unha plataforma cuadrada ou rectangular, "base do palleiro" ou "estrallo", a uns 50 centímetros sobre o nivel do chan, colocada sobre catro apoios, un en cada vértice, normalmente de pedra.

Obxecto desta plataforma, construída con paus que se cruzan horizontal e verticalmente, e cuberta de videiras en moitos casos, é illar a palla do contacto co chan para evitar que se mollase ou humedecese.

Para a elaboración do palleiro eran necesarias, cando menos, dúas persoas expertas:

Unha que inicialmente se sitúa sobre a plataforma para ir colocando a herba e facendo o palleiro. Outra que, desde abaixo dirixe a construción.

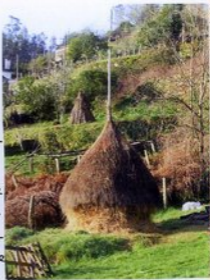

A herba, antes de botala arriba, había que sacudila e coltala ben, "salfear a herba", traballo que facían tres ou catro persoas, segundo necesidades.

As dimensións do palleiro dependían da cantidade de herba a almacenar.

A pessoa experta quedaba en terra e era a que ía orientando ao de arriba acerca de onde se tiña que ir poñendo máis ou menos cantidade, co obxecto de que o palleiro quedase bonito e ben feito, o que se tiña como un orgullo e era motivo de sana rivalidade. Cando a herba se ía acabando, o de abaixo dicía ao de arriba "vai cerando, quédanche

... feixes", co que o de arriba comensaba a estreitalo e, ao tempo, enrolando máis herba ao pao, para que quedase ben suxeita e evitar que se filtrase auga. **Na**, finalmente e para evitar a entrada de auga, suxeítase ao pao, cun vimbio ou corda, un bo "mollo" de palla de centeo ou aveia, dándolle forma cónica. **S**íñese cun aro de banil suxeito con dúas caras ou varas cruzadas "ghiso ou chuso".

Complétase esta operación cravando na cima do poste un disco metálico ou colocando unha lata ou un caldeiro para evitar que se molbese o poste e se filtrase a humidade provocando a putrefacción.

"mollo"

facción do
No in-
era preciso,
o pasto do
ao gando, ben
rado e mes-
verde "empa-

Facer o
traballo duro
de pouco tempo,
veciños tiñan
e no mes de
a haber tre-
se traballaba

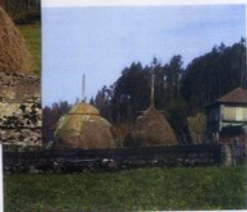
das moitas veces pero con alegría, pois era media e
ao rematar, normalmente, había unha boa merenda.

palheiro con herba de folgada era igual, pero
faciase en xullo e, por tanto, máis descansado.

pasto.
verno, cando
lase retirando
palleiro para dar-
se ou semitrutu-
tuado con herba
llado".

palheiro era un
porque se dispoñía
po, pois todos os
o seu por facer
maio acostuma
boodas polo que
a marchas foron

Carapucho

Carapucho

Colmo

Chuscos

Pau do palheiro

Ano de barril

"estrallo"

Base do palheiro

Pedra da base

Soportes

VARIETES

Existem distintas variedades pela cor da grão: Branca, "pega" (grãos brancos e negros misturados), vermelha ("rainha"), híbridas, etc.

Se atendermos à altura dos talos temos:

Baixa: usada em terras mais batidas pelo vento, normalmente em terras secas e localizadas em zonas altas.

De talo alta: para lugares menos batidos e húmidos, de recolheção mais tardia.

Pela postura da espiga atopamos umas, com a ponta cara arriba e outras que, cara ao final da crescimento, dobrá-las com a cabeça, o que a grão queda mais protegida da chuva e dos passaros, que têm mais difícil sacá-las a "zollata".

BARBELAS

FOLATO

COMPOS

Seméntase nos meses de abril, maio e xuño, sendo a colleita nos meses de agosto, setembro, outubro, segunda as terras (secano ou regadía).

Para sementar escóllense as espigas máis grandes, ben formadas, co gran grande e uniforme, ás que se lles retiraban os grans das extremas (normalmente mal formados).

" Ó que semesta sen semente
sega sen zancaína. "

Había tres formas de sementar:

"Aos ledes"

"Aos regos"

“A a lida”: Espallábanse os grans de milla por toda a lida.

“A s cabadas”: Depositábanse 5 ou 6 grans en covas que se facían, coa axada a unha distancia uniforme (aproximadamente un paso longo de quen sementaba).

“A os regos”: Faciáanse regos e nelas sementábanse a gran.

“A a nacida”, e cunha altura de 20 ou 30 centímetros, facíase a primeira selección (“rexa”), retirando as plantas máis débiles ou moi xuntas. Na tempa remañábase a terra para retirar as malas herbas (“Sacha-la milla”). “A máis medrada” facíase a segunda selección.

Cando as espigas xa estaban polinizadas retirábanse a parte superior da planta “a pendón”, para pasta da ganda.

Para a recolección cortábanse a palla a rentes da choa despois de collidas as espigas.

As espigas acorrexábanse para a casa, quedando almacenadas “branca” “pega”

“pendón”

rodas nas albasias para pra ceder posteriormente a “esollar”, retirar a envoltoria da espiga, traballo que se realizaba normalmente polas noites ou en días de choiva. “A limpas levábanse para a canastra, para

a canastra, para a zaiada ou outra lugar seca e ventilada, onde se gardaban.

A "barbelas" aproveitábase para uso medicinal. Tamén se aproveitaban os gallos interiores da "zollata" para diversos usos: empletaria de cigarros, tapar as zendas dos bocais, ou simplemente para rectear dos colchóns "sergóns".

A palla quedaba normalmente almacenada na mesma leira, formada en mechas ou bardiros.

Para facer a bardiros colábase un "mello" de palla na cenra e vanse arriando entre, dándolle forma cónica. Finalmente suxeitábase con, alomenos, dúas "xestras" (carreas zeitas con simbia, ou xesta), unha na punta e outra pola media da bardiros.

USOS

Segunda se ía necesitanda aproveitábase na corva ata a albais ou corte para alimentar a gando. Partíase en anacos duns 30 centímetros e batábase na corte. Ⓣ

que non era consumida quedaba facendo esterco. Tamén existía o millo de "restea" ou "millerada", que se sementaba despois da colleita das patatas temprás (maia-xuño) e que, ao non dar tempo a que se formase a espiga, usábase como alimento para a gando.

"millerada"

COUSAS QUE NOS CONTAN

Os medos

Os animais da casa cans e gatos durmían habitualmente debaixo do palleiro, queñas e protexidos da choiroa, de aí o nome de "conde palleiro".

Debaixo do palleiro parían os gatos e aniñaban as quiquiricas que andaban soltas polo eido.

Tamén nos contan que no medio do palleiro se metían peras de froita (marás, peras, ...) 2 ou 3 días, para que, coa calor, maduraranse antes.

Na vida vida tal veín
trocar o gran pola palla
olvidar unha solteira
por querer unha casada.

Os bardeiros

Para vixiar a auga da rega, ou quitar ao veciño, de noite, moitos se escondían no medio do bardeiro e aí quedaban durmidos.

Tamén nos contan que quedaban a durmir nos bardeiros os mozos que vivían moi tarde da festa e non querían chegar a esa hora á casa, por temor aos seus pais.

En xin de ano, algúns mozos facían a brava de ir polas leiras e tirar os bardeiros. Nos días seguintes podíanse ver os carros acrexando a palla para os casos.

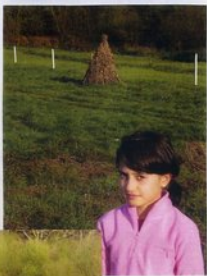
BARDEIROS

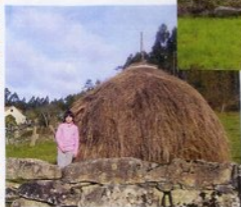
As fotografias que aparecen no traballo, agás as de herba e o millo, foron feitas por nos e nosos pais nas parroquias e lugares de **Porte Sampaio, Cacheiro, Vila, Concouba, Baradoiro, Bavedo.**

Así nos amaran unha paizaxe maravillosa, con testemuña de que aínda se segue mantendo en menor medida, a costume de nosos deconci- nos de facer **MEDAS E BARDEIROS.**

01.08.2005

VOCABULARIO

Abonar: Sustancia coa que se abonan as terras para facelas máis productivas.

Axada: Ferramenta agrícola, especie de sacho.

Alboios: Alpendre.

Bardias: Nome que neste lugar se lle da os paleiros feitos con cana de millo.

Canastos: Hórreo, construción anexa á casa rectangular que se emprega para gardar cereais.

Chamuscas: Queimar superficialmente e enqueimar.

Emilada: Herba gardada seca.

Follato: Conxunto de follas que recobre a mallorca do millo e d doutros cereais; corrupe follada.

Esfolbe: Quitarlle a espiga á capa do millo.

Leira: Terra de labradío.

Leituga: Derive de león, planta herbácea da familia das compostas (*Taraxacum officinale*) de flores en rosetas.

amarelas, e de raíces medicinais; tarvelo.

Pallar: Bater co malleo para separalo gran da palla nos cereais.

Pato: Terreo inculto cheo de plantas silvestres.

Peda: Construción cónica que se fai cos mollos de cereal.

Pillrada: Millo que se planta tarde, non para coller espiga, senon para alimentar o gando.

Orballo: Chuvia miúda e persistente que ten a aparencia de néboa.

Pacas: Fardo de herba seca, palla fortemente prensada e atada.

Palleiro: Amoreamento de forma máis ou menos cónica que se fai na eira ou na volta da casa labrega coa palla malleada.

Pampullo: planta silvestre da familia das compostas de flores amarelas e moi común nos cultivos de millo etc.

Pendón: Flor do millo.

Puro: Deixar máis raro ou menos denso; entrecoller.

Buxura: Segunda ou terceira colleita queda unha rosa.

Saramgos: Herba silvestre da familia das crucíferas (*Raphanus raphanistrum*) de flores amarelas ou avermelladas en espiga, moi común entre os cultivos

Langón: colchón feito de follato, herba etc.

Mostras: correas feitas con vimbro ou xesta.

BIBLIOTECA

- Enciclopedia galega.
- Repetitorio Galego de Taboada Chivite.
- José Casal Lois.
- <http://www.cervantes.virtual.com>.
- www.es.wikipedia.org.

AGRADECEMENTOS

Queremos mostrar o noso agradecementos a todas as persoas que nos axudaron a facer o traballo: nosos pais facendo de fotógrafos, nosos avós e avoas contándonos o que eles saben de esta costume, ¡que é moito!, os veciños deixándonos fotografar as ferramentas, as medas e os bardeiros, a noso profesor de informática Axelino. Sen eles non sería posible facer este traballo. Grazas por conducirnos nesta aventura.

~~Juan Lago Bernárdez~~

~~Paulo~~

~~Vicente Vidal Azenas~~

~~Santi Vigo Seoane~~

~~Jose Inacio Santos~~

~~Patricia Barreiro Gma~~

~~María Lago Bernárdez~~

~~Nicolás Cabaleiro Someros~~

COORDINADORA: Carmen Cid Cadavid

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN	1
A HERBA: VARIETADES	4
USO DA HERBA	7
COIDADOS	9
A SEPTA "CEIFA DA HERBA"	9
O PALLEIRO	12
O NIÑO: VARIETADES	20
COIDADOS	21
USOS	23
COUSAS QUE NOS CONTAN	24
FOTOGRAFÍAS	25
VOCABULARIO	31
BIBLIOGRAFÍA	34
AGRADECIMENTOS	35
ÍNDICE	36